

Det professionsrettede KS

Af

Brian Egede-Pedersen (Nykøbing Katedralskole)

Mikkel Pedersen (Tønder Gymnasium)

Udarbejdet til FIP i KS 2018

Indholdsfortegnelse

Indledende bemærkninger	2
A. Teori og begreber	3
1. Professionsrettet HF og dannelse	3
2. Lidt begrebsafklaring	4
2.1 Praksisorientering	4
2.2 Professionsorientering	5
2.3 Karrierelæring	7
B. Model for arbejdet med praksis- og professionsrettet HF	9
C. De overordnede rammer	13
1. Professionsorientering på HF over to år	13
2. Life skills og professionsorientering	15
D. Fagpakkerne og KS	18
E. KS-forløb med professionsorientering	20
1. Kulturmøde i Tønder - et eksempel på et forløb	20
2. Professionsorientering i forskellige forløb	22
F. professionsorienteret SSO med KS	24
1. Et eksempel	25
2. Endnu et eksempel	25
Afsluttende bemærkninger	26
H. Bilag	27
Bilag 1: Øvelse: Historieundervisning i en folkeskoleklasse	27
Bilag 2: Øvelse: Orienteringsløb om krigens regler	28
Bilag 3: Øvelse: Udfordringer i sundhedssektoren	29
Bilag 4: Øvelse: Deleøkonomi	31
Bilag 5: Øvelse: Samfundet og teknologien	32
Bilag 6: Beskrivelse af projektdage - kulturmøde i Tønder	34
Bilag 7: model af Tønnesvang og Hedegaard	36
Bilag 8: Karrierelæringsmodellen	37
Bilag 9: Refleksionsøvelse til karrierevalg	39
Bilag 10: Præsentation med flere almene øvelser til karrierevalg	40

Indledende bemærkninger

Med reformen af de gymnasiale uddannelser, der trådte i kraft 2017, skete der en markant forandring af HF-uddannelsen. HF er fortsat en almen gymnasial uddannelse, men der blev med reformen lagt en klar vægt på HF som en praksis- og professionsrettet uddannelse rettet mod korte og mellemlange videregående uddannelser som eksempelvis erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser.

Egentlig ligger ændringerne fint i forlængelse af den måde, som HF fungerede på før reformen, da en stor del af kursisterne allerede søgte mod de kortere og mellemlange videregående uddannelser efter at have afsluttet HF, ligesom HF også havde en særlig identitet med fokus på anvendelsesorientering. Men reformen medfører samtidig en række store ændringer – både i forhold til tilrettelæggelsen af det samlede forløb (eksempelvis med fagpakker og mulighed for praktik) og i forhold til afviklingen af den daglige undervisning.

I denne lille skrivelse vil vi se på, hvilken betydning reformen af HF har for undervisningen i Kultur- og samfundsfaggruppen (herefter KS). Vores primære fokus bliver således på, hvordan vi på henholdsvis Nykøbing Katedralskole og Tønder Gymnasium har søgt at implementere det praksis- og professionsrettede. Vi vil her komme ind på følgende: For det første tilrettelæggelsen af fagpakker på de to skoler, for det andet toning af undervisningen i KS, og for det tredje den konkrete afvikling af professionsrettede tiltag (fra foredrag til praktikker). Vi vil prøve at gøre det mest muligt case-orienteret. Først vil vi dog starte med et par teoretiske og begrebsmæssige overvejelser. Du er velkommen til at springe dette afsnit over og gå direkte til det mere brugbare.

Skrivelsen her er lavet i forbindelse med vores oplæg på FIP-kurserne i KS i april 2018. Vores mål er at samle vores overvejelser – til overblik for os selv og forhåbentlig til inspiration for andre.

God læselyst

Brian Egede-Pedersen (Nykøbing Katedralskole) og Mikkel Pedersen (Tønder Gymnasium)

A. Teori og begreber

1. Professionsrettet HF og dannelse

Ifølge lektor i uddannelsesvidenskab ved DPU, Lars Geer Hammershøj, er en af de store udfordringer i forhold til at diskutere dannelse, at vi gennem de seneste 20 år har "...forvekslet kompetencer med dannelse. Det er vidt forskellige ting. Kompetencer handler grundlæggende om at være i stand til noget, mens dannelse er noget andet." Og han fortsætter samme sted: "Mit bud på det er, at dannelse handler om den måde, man forholder sig til andre mennesker, sig selv og verden på."¹

Citatet her sætter fokus på en debat, der har eksisteret i hvert fald siden 2005-reformen og overgangen til kompetencetænkning på de gymnasiale uddannelser, nemlig forholdet mellem kompetencer og dannelse. Set i lyset af denne debat kan det øgede fokus på praksis- og professionsorientering på HF ses som en trussel mod den almene dannelse, som HF har skrevet ind som en mindst lige så væsentlig del af sin identitet. Uden at gå ind i en længere diskussion om forholdet mellem kompetencer og dannelse vil vi argumentere for, at professionsorientering er langt mere end blot at lære eleven at "genkende" sine fag i forskellige praksisområder og professioner uden for skolen. Her er det væsentligt at se praksis- og professionsorientering i relation til karrierelæring (eller karrierekompetence). Ifølge Caroline Vogelius Wiener, projektleder for *Karrierefokus - i og efter gymnasiet*, skal karrierelæring "...ikke forstås som et snævert fokus på at kravle hurtigt op ad karrierestigen. Karrierelæring skal derimod hjælpe eleverne til at træffe de valg, der passer til netop dem. Og det omfatter både de unges erfaringer, deres drømme, valg, forventninger og motivation koblet sammen med de fag, de møder i gymnasiet."²

Forstået således bliver en orientering mod praksis og professioner andet og mere end en kompetence, altså "at være i stand til noget" (eksempelvis at vælge uddannelse). Det bliver et spørgsmål om dannelse forstået som "kvalificeret selvbestemmelse" som Tønnesvang og Hedegaard definerer det³. Her knyttes dannelse både til kvalificering og selvbestemmelse. Eleven vil gennem professionsorienteret undervisning ideelt set både tilegne sig kundskaber (udadrettet kvalificering), kunne reflektere over sine erfaringer (indadrettet kvalificering), lære at indgå i nye sociale relationer (udadrettet selvbestemmelse) og få en øget selvindsigt (indadrettet selvbestemmelse).⁴

I forlængelse af Tønnesvang og Hedegaard - og ifølge ham selv stærkt inspireret af Habermas - har lektor ved uddannelsesvidenskab ved SDU, Steen Beck, udviklet en model, der opdeler dannelse i tre sfærer⁵:

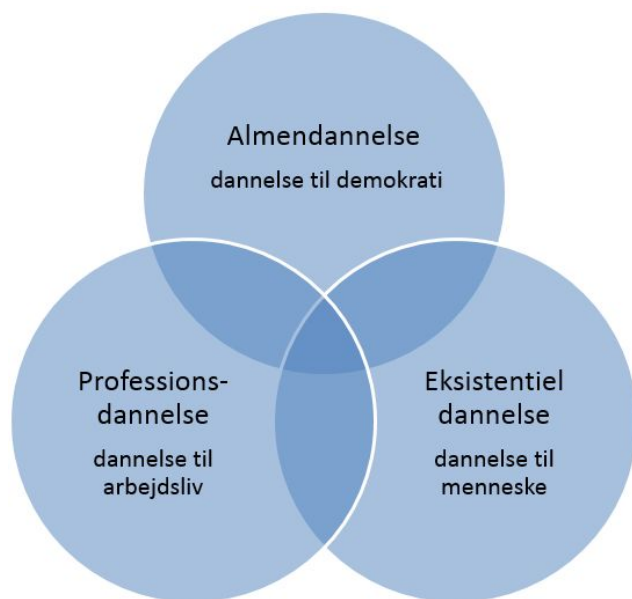
¹ Lyng, Jens From: "Er dannelse det samme som at lære færdigheder?" i Kristeligt Dagblad d. 29/4 2016

² <https://systimes.systime.dk/index.php?id=250>

³ Tønnesvang, Jan og Hedegaard, Nanna B.: *Kvalificeret selvbestemmelse* forlaget Klim 2012

⁴ Se bilag 7

⁵ Præsenteret på oplæg ved konferencen... den 31/1 2018 på Odeon i Odense.

Heraf fremgår det, at professionsorientering ikke nødvendigvis skal ses som en trussel mod dannelsen, men i stedet som en del af dannelsen, nemlig dannelse til arbejdslivet. At definere professionsdannelse er ganske sikkert lige så umuligt (og sikkert også lige så politisk sprængfarligt) som at definere dannelse - men det kunne omfatte ting som ansvarlighed, selvindsigt og kreativitet.

2. Lidt begrebsafklaring

Til nu er der brugt begreber som praksisorientering, professionsorientering og karrierelæring uden nærmere definitioner. Vi vil i det følgende afsnit gå lidt mere i dybden med de tre begreber.

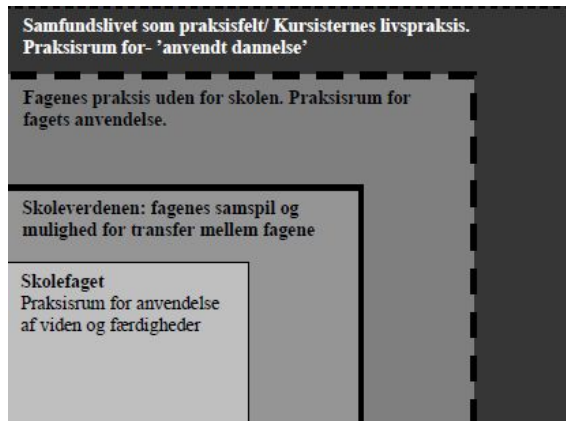
2.1 Praksisorientering

Med praksisorientering forstår vi helt enkelt en tilgang i undervisningen, der er orienteret mod praksis. Det betyder ikke, at undervisningen ikke vil være teoretisk eller abstrakt. Men det betyder, at undervisningen - hvor det er muligt - kobles til konkrete eksempler og anvendelser. For en vellykket undervisning på HF vil det typisk også betyde en kobling til den verden, som eleverne kan identificere sig med. Praksisorientering handler således ikke blot om at anskueliggøre komplekse problemstillinger gennem inddragelse af empiri. Det handler i lige så høj grad om motivation ved at "ramme eleven" dér, hvor hun eller han er i sit liv.

Praksisorientering er ifølge Torben Spanget Christensen og Karin Løvenskjold Svejgaard tæt koblet til kompetencetænkning, da udfoldelse af en kompetence netop kræver et praksisrum for handlingens/kompetencens udførelse.⁶ De sondrer mellem fire praksisrum, hvoraf de første to er interne på skolen, mens de to efterfølgende er eksterne: det enkelte

⁶ Christensen, Torben Spanget og Løvenskjold Svejgaard, Karin: *Det anvendelsesorienterede perspektiv på HF*, 2008

skolefag (1) og det faglige samspil (2), fagets anvendelse uden for skolen i professioner og erhvervsområder (3) og den almene livspraksis (4):

I nærværende skrivelse vil fokus naturligt placeres på især skolefaget (1) og det faglige samspil (2), samt fagets anvendelse uden for skolen i professioner og erhvervsområder (3). Det er ikke for at nedtone betydningen af det fjerde praksisrum, men mere en logisk følge af vores problemstilling, nemlig betydningen af professionsrettet HF (3) for KS-faget (1 og 2).

2.2 Professionsorientering

Betegnelsen "professionsrettet HF" synes på den ene side så indlysende, at det ikke kræver en yderligere forklaring. Det betyder helt enkelt, at tilrettelæggelsen af et HF-forløb såvel som den daglige undervisning i de enkelte fag i højere grad end nu rettes mod professioner og erhvervsområder. Skolen skal således ikke lukke sig om sig selv, men nærmere åbne op for en inddragelse af skolens omverden.

På den anden side er denne orientering mod professioner og erhvervsområder noget ganske nyt og noget, der kan føres ud i livet på mange forskellige måder, hvorfor det alligevel kræver et par overvejelser.

I "Lov om de gymnasiale uddannelser" står der i § 6. "I den 2-årige uddannelse til hf-eksamen er fagligheden nært forbundet med aspekter af videnskabsfagene og samtidig med fagernes *professionsrettede perspektiver*. Uddannelsens formål realiseres således inden for en bred, almen fagrække. Uddannelsen skal udvikle *elevernes evne til faglig fordybelse og deres forståelse af sammenhæng mellem fagene*. Der lægges i undervisningen vægt på såvel det teoretiske som det *professionsrettede*, herunder fagernes anvendelse i relation til videre uddannelse og job."⁷ (vores kursiveringer).

Kontorchef i Undervisningsministeriet, Annegrete Larsen, påpeger følgende: "Formålet med professionsretningen er, at uddannelsen skal gøre eleverne mere motiverede, mere afklarede og gøre dem fagligt dygtigere. Motivationen øges, når eleverne oplever fagene som

⁷ Lov om de gymnasiale uddannelser 2016, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=186027>

relevante og forstår, hvorfor de har fagene. Det gør de blandt andet, når de arbejder mere med løsning af problemer, hvor de kan se, at det er den form for problemer, der løses ude i samfundet - ved hjælp af nogle fag.”⁸

Her synes det klart, at en professionsorientering i undervisningen handler om andet og mere end at præsentere eleverne for forskellige karrierevalg efter HF. Citatet herover vægter eksempelvis forhold som motivation og problemløsning (innovative kompetencer) som væsentlige i forhold til at professionsrette undervisningen, ligesom vi også har været inde på, at tilgangen kan ses i et dannelsesperspektiv. Det er altså væsentligt at holde sig for øje, at formålet med professionsrettet undervisning varierer efter, hvilket niveau man anskuer det fra. Fra et politisk (og måske også samfundsøkonomisk) perspektiv vil det i høj grad handle om at skabe afklarede unge, der hurtigere påbegynder en uddannelse og sjældnere falder fra. Fra et virksomhedsperspektiv handler det om kommende ansatte, der kan koble faglighed og teori med praksis og arbejde med innovativ problemløsning. For skolen som institution kan det handle om relationer til lokalsamfundet, mens det for lærerne i højere grad vedrører tilrettelæggelsen af undervisning med overvejelser omkring projektarbejde, induktiv/deduktiv undervisning, motivation med mere. Og endelig handler det på elevniveau om forhold som selvindsigt, sociale evner, selvtillid og lignende. Det er altså væsentligt at gøre sig klart, hvorfra man anskuer professionsorientering - og dermed også hvilke mål der er med det professionsrettede arbejde.

Når man arbejder professionsrettet, er det væsentligt at overveje forholdet mellem faget/faggruppen og omverden. Torben Spanget Christensen og Karin Løvenskjold Svejgaard betegner dette som teori-praksis relationen, og de skelner her mellem tre niveauer for professionsorienteringens omfang og udformning⁹:

1) Legitimeringsniveau	Faget henter eksempler i praksis, der bekræfter og illustrerer fagets indhold
2) Autoritetsniveau	Faget bruges til at løse opgaver, der viser sig i en praksissammenhæng
3) Autenticitetsniveau	Forholdet mellem fagets viden, begreber og teori reflekteres i forhold til praksis

Modellen er tænkt som en taksonomi fra det simple til det mere komplekse, og det er klart, at der fra politisk side med reformen især er tænkt på de to højeste niveauer. Det kunne på autoritetsniveauet (2) være ved at arbejde med at løse relevante problemstillinger i et profession, eksempelvis “hvordan integrerer man flygtningebørn i en daginstitution?”, hvor såvel et historisk perspektiv såvel som viden om kulturmøde, integration og religion kunne bringes i spil. I dette lys vil professionsorientering dog risikere at blive styret af kompetencetænkning, hvor begreber og teori anvendes instrumentelt i forhold til at gribe ind

⁸ <https://www.emu.dk/modul/det-professionsrettede-hf>

⁹ Spanget Christensen, Torben og Løvenskjold Svejgaard, Karin: *Det anvendelsesorienterede perspektiv på HF*, 2008 - I teksten bruges modellen i forhold til anvendelsesorientering, der dog defineres i retning af professionsrettet undervisning.

i en praksis og (med succes) løse et problem. På autenticitetsniveauet (3) bliver professionsrettet undervisning løftet over det rent instrumentelle, da eleverne lærer at forholde sig kritisk til teorier og begreber og herved blive bevidste om ligheder og forskelle mellem det, der sker i skolen og i praksis. Det vil sige at eleverne forholder sig både analytisk og kritisk. Dette kunne eksempelvis ske gennem praktik, hvor eleverne prøver sig selv af og sætter både sig selv og fagligheden på spil.

Tilrettelæggelsen af det samlede forløb for en HF-uddannelse skal sikre, at der også arbejdes på de højeste niveauer, men i den daglige undervisning i KS-faggruppen (såvel som i de andre fag på HF) kan modellen herover også bruges til at belyse, at professionsrettet undervisning kan ske på mere end en måde. For samtlige tre niveauer bidrager i forskelligt omfang til elevens professionsdannelse. Man behøver med andre ord ikke at sende eleverne i byen i hver eneste time.

2.3 Karrierelæring

I denne skrivelse bliver praksis- og professionsrettet HF set som nært relateret til karrierelæring. Vi har valgt at bruge begrebet karrierelæring frem for karrierekompetence for at understrege vores tidligere pointe om, at hele denne toning af HF med fordel kan ses som en professionsdannelse og ikke "bare" en tillært kompetence. Caroline Vogelius Wiener skriver: "Karrierekompetencer er meget mere end at vælge effektivt, hurtigt og rigtigt. Karrierekompetencer, eller karrierelæring, handler om livslæring"¹⁰ Som det fremgår af citatet bruges karrierekompetence og karrierelæring synonymt, men definitionen af begrebet som livslæring (hvilket vi uddyber nedenfor) er åbenlyst bredere end hvad der normalt forstås med en kompetence.

I "Lov om de gymnasiale uddannelser" omtales karrierelæring (her betegnet karriereperspektiv) § 29, stk 2: "Undervisningen skal, hvor det er relevant, indeholde forløb og faglige aktiviteter, der styrker elevernes evne til at håndtere valg og overgange i uddannelsessystemet. Eleverne skal gennem undervisningen opnå viden om og erfaringer med fagenes anvendelse, der modner deres evne til at reflektere over egne muligheder og at træffe valg om egen fremtid i et studie-/karriereperspektiv og et personligt perspektiv."¹¹

Her ses karrierelæring tydeligt i et bredere perspektiv, nemlig som sat i relation til elevens refleksion over egne muligheder, ligesom evnen til at træffe valg også vedrører et personligt perspektiv. Center for Ungdomsforskning, cefu, præciserer i Karrierelæringsmodellen¹² følgende dimensioner ved karrierelæring:

- "viden om og erfaringer med uddannelse, fag og job", eksempelvis i relation til arbejdsmarkedet, uddannelsessystemet og skolefagene
- "viden om og erfaring med mig", eksempelvis i forhold til interesser og styrker (og svagheder), samarbejdsevner og rolle i verden

¹⁰ <https://systimes.systime.dk/index.php?id=250>

¹¹ Lov om de gymnasiale uddannelser

¹² Se bilag 8

- "erfaringer med mine handling og beslutninger", eksempelvis i forhold til valgstrategier, handlekraft og omskiftelighed

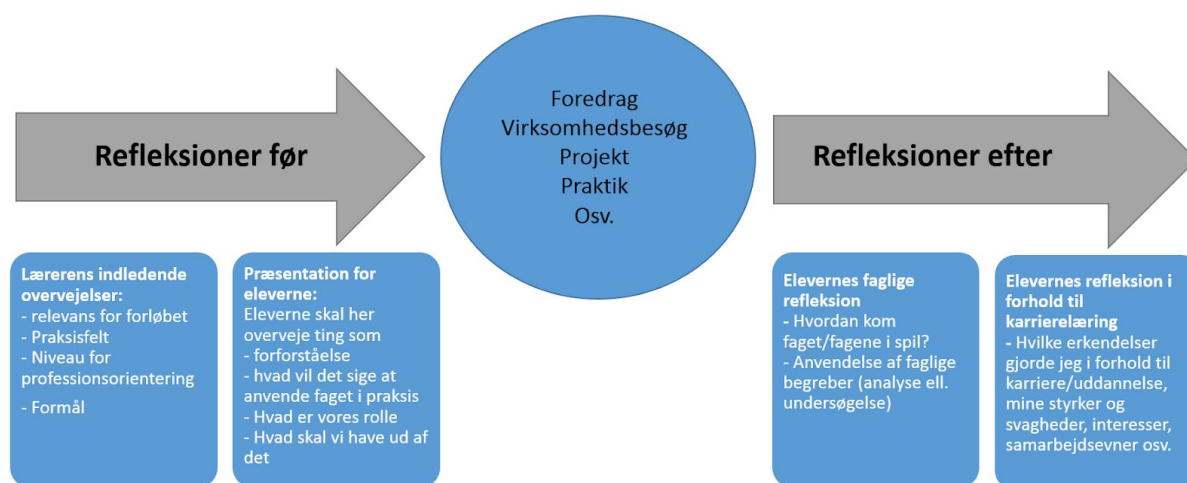
Det synes dermed klart, at karrierelæring ikke alene opstår ved at inddrage professionsrettede eksempler i undervisningen eller "udsætte" eleven for gæsteforelæsninger, praktik eller lignende. Lige så vigtigt som aktiviteterne i forhold til professioner og erhvervsområder er refleksionsrummet - både forud for og ikke mindst efter de udadrettede aktiviteter. I det følgende vil vi opstille en model for, hvordan det praksis- og professionsrettede HF kan forenes med karrierelæring.

B. Model for arbejdet med praksis- og professionsrettet HF

I dette afsnit vil vi præsentere tankerne bag den måde, hvorpå vi har opbygget eksemplerne på professionsorienteret undervisning. Overordnet set kan tilrettelæggelsen af den professionsrettede undervisning inddeles i fem faser:

- i) Lærerens indledende overvejelser
- ii) Præsentation for eleverne
- iii) Mødet med profession(er)
- iv) Faglig refleksion
- v) Refleksion i forhold til karrierelæring

Som det fremgår, vedrører de to første faser henholdsvis lærerens og elevens overvejelser forud for "mødet", mens de to sidste faser vedrører refleksionerne efter. De fem faser kan sammenfattes i modellen her:

I det følgende kommer en række overvejelser omkring indholdet i de fem faser:

i) Lærerens indledende overvejelser

Ofte opstår samarbejdet med en ekstern aktør (hvad enten det er foredrag, praktik, virksomhedsbesøg eller lignende) mere eller mindre tilfældigt - og derfor bliver udbyttet deraf heller ikke altid helt, hvad man som lærer håbede. Ofte kan det skyldes, at ens indledende overvejelser, såvel som præsentationen af det eksterne samarbejde (se pkt. 2) ikke har været grundige nok. Et eksempel kunne være, at man i økonomi-undervisningen gerne vil besøge en bank i byen og derfor tager kontakt med en mail a la denne:

Kære Danske Bank

Jeg er lærer på Tønder Gymnasium. Jeg vil gerne med min samfundsfagsklasse 2.c besøge jer for at høre om jeres arbejde, samt om baggrunden for finanskrisen. Kunne det måske lade sig gøre?

Mvh

Som oftest kan det fint lade sig gøre at få et sådan arrangement op at stå, men efterfølgende vil oplevelsen også ofte være, at elevernes udbytte af besøget ikke helt var, hvad man havde håbet (den samme oplevelse har jeg i øvrigt haft på studieture, ekskursioner osv.). Mailen ovenfor er taget med, da den på mange måder afspejler en stor del af problemet. Der er ikke tydelige overvejelser om ting som:

- hvad er formålet? (fagligt og i forhold til karrierelæring)
- I hvilken faglig sammenhæng skal det indgå?
- Hvordan skal eleverne forberedes til besøget?
- Hvad skal elevernes rolle være under besøget?
- Hvad skal oplægsholderens rolle?
- Hvad skal udbyttet være efter besøget?
- osv.

Det er derfor vigtigt som lærer allerede tidligt at gøre sig overvejelser om disse ting og tænker det ind både i forhold til den samlede professionsorientering og karrierelæring på skolen, såvel som det enkelte forløb i faget/fagene, herunder hvordan eleverne skal klædes på til arbejdet (se ii herunder), og hvordan de skal samle op på det (se iv og v herunder).

ii) Præsentation for eleverne

Man kan med fordel servere det praksis- og professionsorienterede for eleverne med udgangspunkt i konkrete erfaringer og problematikker - det være sig elevernes eller lærerens erfaringer eller blot en form for dilemma, som eleverne ikke er bevidste om endnu, men som de nok skal støde på. Det kan handle om den gode (eller forfærdelige) ansøgning eller mundtlige præsentation, hvordan man foretager et fornuftigt valg om ens fremtid, hvordan man håndterer at leve i et multikulturelt samfund, hvordan man undgår at få en konfliktpræget situation til at eskalere, eller hvordan man lærer at træffe sunde økonomiske beslutninger på såvel kort som langt sigt.

En sådan induktiv tilgang med fokus på dilemmaer og problematikker tjener til at vække interessen og fange eleverne. Et eksempel fra undervisningen kunne være følgende: som afsæt præsenteres eleverne for en statistik, der fik en del medieomtale på Lolland for et par år siden: "I Lolland og Guldborgsund kommuner er op til hver femte unge under 25 registreret i RKI." En kort forklaring af, hvad det betyder at stå i RKI, bør få eleverne til at stille spørgsmål såsom: Hvordan ender nogen der? Hvordan undgår jeg selv den skæbne? Hvorfor er der så mange her i området sammenlignet med andre steder? Allerbedst er det selvfølgelig, hvis eleverne af sig selv begynder at overveje, hvordan faget kan bruges til at forklare dette element, men ellers er det selvfølgelig oplagt for læreren vejlede dem i den retning. Hvis man som institution har et samarbejde med en ekstern aktør - det kunne være

en bank, en inkassoadvokat eller lignende - vil det være naturligt at bede eleverne om også at overveje, hvad pågældende kan bidrage med i forhold til at løse problematikken. Det er måske endda så naturligt for læreren, at man glemmer dette punkt; vi ved jo godt, hvad bankens eller inkassoadvokatens rolle er. Spørgsmålet er bare, om eleverne ved dette, før vi overhovedet går i gang?

iii) Mødet med professioner

Klare linjer og forberedt fokus er næppe nogen dyb tallerken; men endnu engang kan vigtigheden af dette ikke understreges tilstrækkeligt, når vi arbejder karriere- og professionsorienteret. Det gælder nok især, når eksterne aktører er involveret, da det bringer yderligere et uforudsigeligt element ind. Ligesom i den almindelige undervisning er der i karrierelæring ingen garanti for, at alt går efter planen. Dog har vi identificeret følgende felter, som skal være på plads inden selve mødet.

- **Det rent praktiske:** Ved selve mødet skal eleverne have lært de basale teknikker: Kan de lytte til et oplæg og fange pointerne? Kan de tage ordentlige notater?
- **Det faglige:** Har man som lærer sikret, at det passer ind i forløbet og forberedt en evt. ekstern aktør på, at viden, teori og begreber fra faget/fagene, som eleverne allerede kender, passer ind?
- **Det formidlingsmæssige:** Ved en ekstern aktør, hvem publikum er, og er mødet i det hele taget planlagt på en måde, som passer til elevtypen?
- **Det beroligende:** Mødet med professioner er også mødet med andre fagkulturer og dermed også et andet fagsprog end det, som eleverne kender. Det kan medføre en læringsbarriere for eleven. Derfor er det vigtigt på forhånd at forklare eleverne, at der i mødet med den pågældende profession vil ske og blive sagt noget, som de ikke forstår, og at det er helt i orden. Så kan man bagefter give plads til, at de kan stille spørgsmål til én og tale om, hvad de så, samt forklare de dele, de ikke selv fik med. Det tager eleverne typisk godt imod, og det kan være med til at fjerne den læringsbarriere, som opstår for mange elever, når de bliver mødt af noget, de ikke forstår.

iv) Faglig refleksion

Mødet med verden uden for skolen eller kompetencer, som ikke er rent faglige, er overstået - og hvad så nu? Et stykke hen ad vejen er det jo ikke så anderledes end det daglige, hvor vi samler op på et hvilket som helst andet stykke arbejde. Fokus er naturligvis på det præsenterede: hvilken vinkel bidrog det med, hvordan passer det ind i en større ramme inden for forløbet osv. Med andre ord: Det kan blive ganske traditionelt, og derfor vil vi blot give to råd videre, som nok især er relevante ved anvendelse af eksterne aktører: Det første er at finde et modsatrettet synspunkt inden næste lektion og bruge det til at sætte overvejelser i gang hos eleverne. Har de f.eks. besøgt et museum i forbindelse med historiebrug og historieformidling og hørt om, hvordan der bliver anvendt interaktiv teknologi og særlige vinkler for at aktivere og tiltrække publikum, så kan man finde billeder af et af de virkeligt klassiske museer med potteskår i monter. Det andet råd er at arbejde med skemaer som f.eks. nedenstående, hvor eleverne ikke blot kan svare ja/nej eller lire begreber af, men derimod bliver placeret i en situation, hvor de bliver nødt til at reflektere over det, de har mødt.

1: I vores forløb mødte vi folk, der arbejdede med xxx og xxx. Hvordan oplevede du, at de brugte samfundsfaglig viden i deres arbejde?	
2: I vores forløb arbejdede vi projektorienteret. Hvad oplever du som dine styrker i forhold til projektarbejdet? (hvad var du god til)	
3: Og hvad oplever du som dine svagheder i forhold til projektarbejdet?	
4: Kunne du tænke dig at arbejde inden for nogle af de områder, som vi har beskæftiget os med? Hvorfor/hvorfor ikke?	
Osv.	

v) Refleksion i forhold til karrierelæring

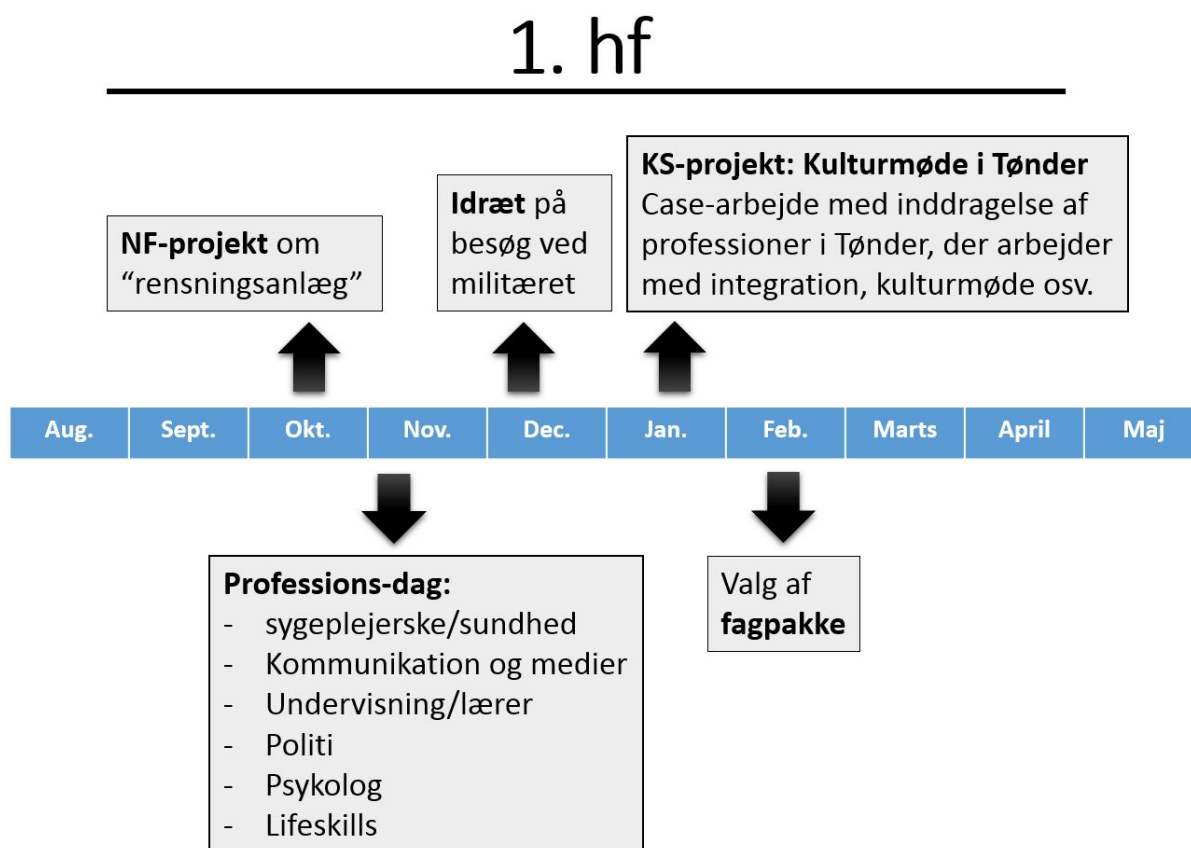
Den faglige opsamling er den, vi som lærere traditionelt er mest trygge ved. Skemaet ovenfor kan dog tjene som inspiration til, hvordan man som lærer glidende kan bevæge sig fra det faglige til det karriereorienterede. Der er mere inspiration at hente i bilagene i skikkelse af dokumentet "Det vigtige for dig" og PowerPointen "Om jobtyper, arbejdsmarked og andet voksent." Begge bidrager med forslag til, hvordan eleverne - oftest gennem samtaler, lytning og observationer i mindre grupper - kan få konkrete tanker, bekymringer og forhåbninger på plads og reflektere over deres værdisæt, fremtidsplaner og karrieremål, mens de også lærer, at de formentligt ikke er alene med de tanker, der suser rundt i hovedet. I en tid hvor flere og flere unge betegner sig selv som værende ensomme, er det nok en virkelig sund erkendelse. Hvert af disse skridt vil ruste dem lidt bedre til at "bære valgets byrde." Her er det desuden helt oplagt for læreren at dele lidt om sig selv, hvis man ønsker det. Hvad fik dig til at vælge netop den uddannelse og den sektor på jobmarkedet? Måtte du flytte for det, og hvad får du ud af det? Hvis man ønsker at bruge sig selv til dette, er det utroligt godt som relationsfremmende arbejde.

C. De overordnede rammer

I det følgende afsnit vil der blive præsenteret den overordnede ramme for tilrettelæggelse af professionsorientering på hf. Der tages her afsæt i erfaringer fra både Tønder Gymnasium og Nykøbing Katedralskole. Fokus bliver helt overordnet på de forskellige professionsrettede tiltag, herunder life skills, men der vil naturligt nok rettes et særligt fokus på de steder, hvor KS er involveret. I de følgende "kapitler" vil der dog blive gået mere i dybden med, hvordan KS kan bidrage til det professionsrettede i forhold til fagpakker og forløb.

1. Professionsorientering på HF over to år

Herunder er vist en oversigt over de professionsrettede tiltag, der er indført på 1.hf *ud over* det, der sker i den daglige undervisning (for her sker jo også en væsentlig del af arbejdet). En central pointe for 1.hf er, at eleverne her ikke har valgt fagpakker endnu, og derfor er der ikke tale om en egentlig toning, men snarere en præsentation af en række forskellige professioner. Som det fremgår nedenfor, har især NF, KS og idræt løftet opgaven med projektdage.

Især to af de professionsorienterede aktiviteter herover har relevans for KS og skal derfor uddybes, nemlig professions-dagen, samt KS-projektet. Ser vi først på professions-dagen (se hele programmet i bilagene), så var der især to mål med dagen: For det første at

eleverne skulle præsenteres for forskellige professioner, der kunne have relevans for dem (og for valget af fagpakke). Dette blev gjort ved en afholdelse af workshops med besøg fra personer, der arbejder inden for områder som sundhed (en sygeplejerske), kommunikation og medier (en journalist), undervisning (en lærer), politi og forsvar (en politibetjent), samt en psykolog (og tidligere hf-elev). For det andet skulle eleverne reflektere over egne interesser, karriereplaner og formål med at læse på hf. Dette blev gjort ved forskellige refleksionsøvelser:

- forud for deltagelse i workshops: "hvordan ser du dig selv om 5 år", "hvordan er fagene i hf vigtige i forhold til den vej, som du vil gå" osv.
- efter deltagelse i hver workshop: "hvad tænker du om den karrierevej, som du nu har hørt om", "hvordan er fagene på hf vigtige for den karrierevej" osv.
- som afslutning på dagen, hvor refleksionerne blev koblet til en evaluering

Ser vi dernæst på KS-projektet, så var målet her - ligesom beskrevet ved professionsdagen herover - at præsentere eleverne for en række forskellige professioner, samt at få dem til at reflektere over egne interesser og karriereplaner. Endelig skulle KS-projektet også bidrage til at klæde eleverne på til valg af fagpakke. Derfor var det i planlægningen vigtigt, at eleverne skulle have mulighed for at vælge forskellige veje i projektet alt efter interesse. Opgaven blev derfor formuleret ret bredt som:

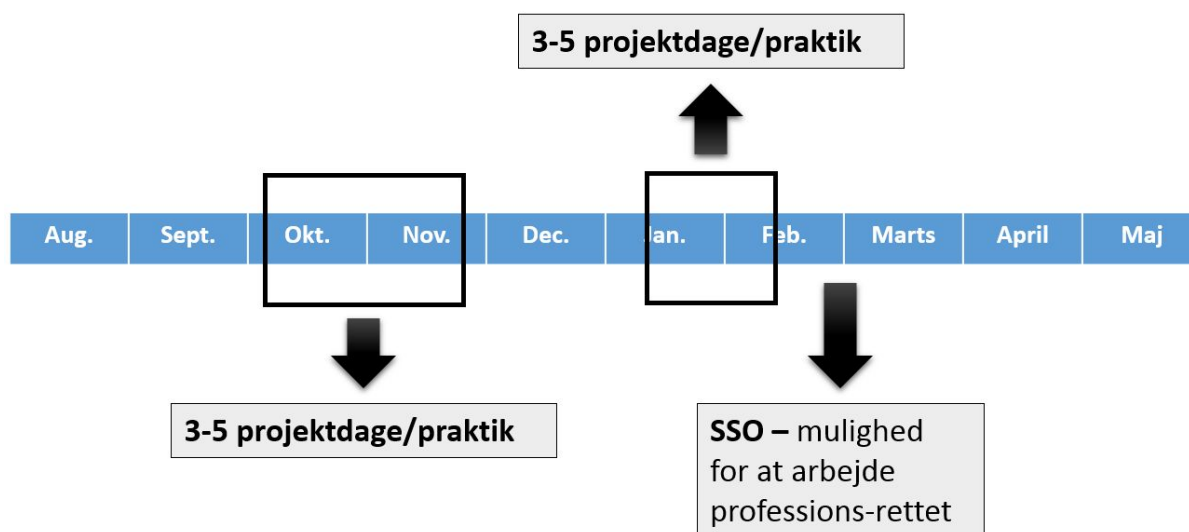
1. Vælg en case med et kulturmøde i Tønder og undersøg, hvilke udfordringer dette kulturmøde giver
2. Overvej, hvordan viden fra historie, samfundsfag og religion kan bidrage til at forklare disse udfordringer
3. Opstil et forslag til, hvordan udfordringerne i jeres case kan løses.

Til opgaven blev givet en række aktuelle cases, som eleverne kunne vælge mellem baseret på emner som flygtningedrenge der keder sig, mangel på jobs til flygtninge/indvandrere, problemer i svømmehallen i forhold til adfærd, kriminalitet osv. De forskellige cases skulle gerne give eleverne mulighed for at arbejde inden for de områder og professioner, som de interesserer sig for. Til projektet var indhentet oplægsholdere (fx en integrationskonsulent), men væsentligt i projektet var det, at eleverne selv opsøgte og interviewede personer, der var i berøring med kulturmødet. Helt essentielt for projektet skulle eleverne naturligvis fremlægge både deres besvarelse af opgaveformuleringen, samt deres refleksioner i forhold til professioner og ikke mindst valg af fagpakke. Hele projektet er nærmere beskrevet i bilagene.

Ser vi derefter på **2.hf**, så er der den forskel, at professionsorientering i høj grad bliver placeret inden for fagpakkerne - og nok især inden for de valgfag, der er knyttet til fagpakkerne (selvom professionsorientering naturligvis vedrører alle fag på hf). Som oversigten herunder viser, så tænkes projekt-dagene i 2.hf i relation til praktik. Her har vi som skole en række kontakter til forskellige virksomheder og institutioner, fx skoler, børnehaver, politi og militær. Men eleverne skal også selv på banen. Dette hjælpes de til i flere fag, eksempelvis vil samfundsfag (både i KS og som valgfag på B-niveau) fokusere på arbejdsmarkedsforhold, og i dansk vil de som en aflevering arbejde med "job- og praktikansøgning". Den endelige placering af praktik og projektdage er endnu ikke fastlagt,

men det er dog bestemt, at den anden projekt/praktik-periode skal placeres forud for SSO. Det skyldes, at der med reformen er åbnet op for, at SSO kan være professionsrettet, og dermed vil projektdage eller praktik kunne fungere som en del af det empiriske grundlag for opgaven.

2.hf

2. Life skills og professionsorientering

En dag spurgte en af mine 2.hf'ere, hvorfor de ikke skulle lære noget, de kunne bruge til noget, f.eks. hvordan man udfyldte oplysningerne til SKAT rigtigt. Min første, mentale reaktion var at blive antydningstvist irriteret over, at eleven ikke bare lige som mig kunne se den enorme relevans i alt det, vi lavede. "Hvad skal vi bruge det her til?" er jo sjældent en kommentar, der gør læreren glad. Ikke desto mindre satte det nogle tanker i gang hos mig, for er skolens rolle ikke at lære børn og unge det, de ikke kan lære derhjemme? Da jeg - med et ærligt smil - sagde til eleven, at samfundet forventede, at ens forældre lærte en den slags, undslap en småsarkastisk latter hende, hvorefter hun sagde, at det havde de på absolut ingen måder styr på selv.

Formålet med denne lille anekdote er selvfølgelig at overveje spørgsmålet om, hvad man stiller op, når eleverne ikke hjemmefra lærer det, som de burde. Her kommer udtrykket "life skills" på banen, da det ikke blot kan være en nødvendighed for en betragtelig del af eleverne, men faktisk også kan bruges til at understøtte noget af det faglige. For ikke så få elever er det at få styr på livet en forudsætning for at kunne fokusere på læring i undervisningssituationen. Morten Sehested Münster taler om "tunnelsyn" og "båndbredde"¹³ som begreber for, hvordan det at være presset på et felt - særligt økonomisk - kan føre til en mærkbart dårligere præstation på flere andre områder. Dette gælder især, når der skal

¹³ Münster, Morten Sehested: "Hvorfor er fattige mennesker egentlig så dumme?" *Børsen*. 4. november 2016. Link:

http://borsen.dk/opinion/blogs/view/17/4325/hvorfor_er_fattige_mennesker_egentlig_saa_dumme.html

præsteres intellektuelt. Ud fra det synspunkt er life skills således en langsigtet investering, som ikke bare skal hjælpe eleverne uden for skolen, men også give et læringsmæssigt afkast. Derfor vil dette underafsnit give eksempler på almene life skills. Hvordan vi får alt dette til at passe sammen med noget kernefagligt, kommer vi ind på i det næste afsnit.

Når det faglige skal tænkes ind

Som tidligere nævnt kan man med fordel starte et projekt med en "relevansdemonstration" som en form for appetitvækker for eleverne, hvilket skal vise, at de ikke er de første, som skal forholde sig til en given problematik, og at vi nu er i gang med specifikke udfordringer, der skal løses. Kernen i hver case er noget konkret og umiddelbart brugbart eller anvendeligt (professionsdannelsen) samt en form for dilemma for at udvikle personlig myndighed (demokratisk dannelse). Desuden er der en underliggende rød tråd i skikkelse af formidling (skabe værdi for andre - innovation og eksistentiel dannelse) i hver enkelt øvelse. Endeligt skal der anvendes kernefaglighed for at løse opgaven, og det karriereorienterede skal ligge i klar og umiddelbar forlængelse af et centralt og genkendeligt KS-forløb. Tanken er, at det ikke må blive søgt, men tydeligt skal bidrage til at forstå de faglige mål og opnå de krævede kompetencer, så eleverne efterfølgende kan "forklare på hvilken måde fagene kan bidrage til at øge forståelsen af virkelighedsnære problemstillinger, herunder professionsrettede problemstillinger."

Dette skal ses i sammenhæng med den generelle struktur for de karriere- og praktikorienterede forløb på vore to skoler. Allerede fra det første forløb forsøger vi at vænne eleverne til en naturlig kobling af det erhvervs- og professionsorienterede, helt essentielle life skills og naturligvis det fagligt funderede som det solide grundlag. Oplægsholdere udefra, virksomhedsbesøg, og workshops med træning i budgetlægning og deslige står til tider for sig selv, andre gange er der aktivt tænkt dannelse ind, og i hvert karriereorienteret forløb er der et område, hvor det faglige og det professionsorienterede optræder side om side.

Der er markante overlap mellem dannelse og life skills; men hvor dannelse er en lang og overordnet proces, er life skills på mange måder mere håndgribeligt og handler om at kunne. Det kan alle fag bidrage med, og i den forbindelse er KS (også) uundværligt. Samfunds-fag kan særligt bidrage til at få eleverne til at opnå en økonomisk kompetence, mens alle tre fag kan tilføje eleverne demokratiske og kulturelle kompetencer, som man ikke kan navigere den nuværende verden uden.

Eksempelvis defineres life skills af "Life Skills for Europe"¹⁴ som besiddelse af en række kompetencer som matematisk, økonomisk, digital kompetence osv. (se skema nedenfor). Her kan KS - sammen med en række andre fag - bidrage:

¹⁴ https://www.dfs.dk/media/519981/lse-leaflet_denmark2-redigeret_til_print.pdf

Kompetencer inden for "life skills"	At kunne...	Relevante fag
Matematisk kompetence	bruge informationer med tal og bruge matematik til at løse problemer	Matematik, NF - og til dels samfundsfag
Økonomisk kompetence	administrere sin økonomi (budget, skat osv.)	KS (især samfundsfag)
Sundhedskompetence	tage sig af egen og andres sundhed	Idræt og KS (samf og his)
Personlige og sociale kompetencer	træffe beslutninger, kommunikere, håndtere konflikter, samarbejde osv.	Alle fag, også KS
Læse- og skrivekompetencer	forstå og skrive tekst og herudfra tage del i samfundet	Alle fag, også KS
Digitale kompetencer	bruge IKT med en kritisk tilgang til indhold	Alle fag, også KS
Bæredygtighedskompetencer	forstå hvordan vores handlinger har betydning for miljøet	NF og KS
Demokratisk kompetence	forstå hvordan demokratiet fungerer, deltagelse og respekt for forskellighed	KS, men også alle andre fag

D. Fagpakkerne og KS

Pædagogisk fagpakke	samfundsfag B og psykologi C	Jobs inden for undervisning, pædagogik, socialrådgivning m.m.
Sundhedsfaglig fagpakke	idræt B og biologi B	Jobs inden for sundheds- væsenet fx sygeplejerske, bioanalytiker og ergo- eller fysioterapeut m.m.
Politi- og forsvarspakke	idræt B og samfundsfag B	Jobs inden for politi og forsvar m.m.
Kommunikationspakke	mediefag B og psykologi C	Jobs inden for journalistik, mediedesign eller - tilrettelæggelse m.m.

Ovenstående skema er fra Tønder Gymnasiums udbud af fagpakker. Billedet er så godt som det samme for Nykøbing Katedralskole, hvor eleverne også kan vælge en fagpakke med pædagogisk, sundhedsfaglig eller politi- og forsvarsfokus, men også har muligheden for at tage en politisk/økonomisk retning med samfundsfag og erhvervsøkonomi eller specialisere sig inden for natur og mennesker med kombinationen biologi og psykologi. Selv om der altså er lokale forskelle, vil vi vove den påstand, at der utvivlsomt også er klare overlap på landsplan mellem de mest populære fagpakker på hf. Derfor har vi valgt at lave en række konkrete øvelser, som kan ses i bilagene, samt en håndfuld bud på, hvordan professionsorientering og eksterne aktører kan tænkes ind i brede forløb på et mere overordnet plan, hvilket kan ses i næste afsnit. Alle er rettet mod vidt udbredte emner og fagpakker og burde således kunne bruges bredt.

Idet alle øvelserne er tænkt ind som en del af forløb, kan de enten bruges på den vis eller - hvis øvelserne indsættes som en form for fagpakkeafprøvning - anvendes ved at lade de elever, som har været igennem de enkelte øvelser, agere eksperter for de andre i klassen og bidrage med deres særlige perspektiv, når netop denne del dukker op i de daglige sær- eller flerfaglige forløb. Værdiskabelse er et af kernefeltene her, og eleverne skal kunne mærke, at det man lærer her, kan bruges til noget - også for andre.

Rent pædagogisk lægger vi op af begrebet "genkendelig anderledeshed,"¹⁵ da vores tanke bag professionsorienteringen er at tage udgangspunkt i noget, eleverne kender til på forhånd - og så give det et twist for at skubbe dem videre i læringsprocessen. Alle eleverne vil gerne rejse, og de fleste har prøvet det før; men hvordan påvirkes samfundsøkonomien af airbnb? De har formentligt også set krigsfilm og hørt nyheder om kamphandlinger; men kender de egentligt til reglerne for, hvordan krig må føres? De ved, hvordan deres lokalområde bliver

¹⁵ Jørgensen, Lars: "Den genkendelige anderledeshed og hf." *Danske Gymnasier*. 13. februar 2017.
Link: <http://www.danskegymnasier.dk/ny-serie-vi-udvikler-gymnasiet-foerste-gang-om-hf/>

omtalt; men ved de, hvordan dette image enten bliver forstærket eller gendrevet, og hvem der prøver på det? Det er i det spændingsfelt mellem det kendte og det ukendte, læring, analytiske evner, undren og evnen til at opstille problemformuleringer jo opstår hurtigere end så mange andre steder i undervisningshverdagen. Ved at tage udgangspunkt i elevernes langsigtede interesser og karriereovervejelser forsøger vi således ikke blot på at hjælpe dem til at vælge den rigtige fagpakke eller profession, men også indse, hvilke udfordringer der ligger i den retning og hvordan det, man lærer til dagligt, er helt essentielt for at kunne overkomme disse udfordringer. I en udkantssammenhæng håber vi også som på bonus på, at eleverne ikke kun klarer sig bedre til eksamen, men også gennem kontakten med eksterne aktører ønsker at vende tilbage til egnen igen efter endt uddannelse som kvalificeret arbejdskraft.

E. KS-forløb med professionsorientering

Når undervisningen skal tones mod det professionsorienterede er det som tidligere nævnt væsentligt, at man tidligt i forløb-planlægningen gør sig overvejelser om ting som:

- hvilke professioner kan inddrages
- hvordan kan de inddrages
- hvordan kan undervisningen understøtte inddragelsen af professionerne
- og hvordan kan inddragelsen af professioner understøtte undervisningen

Der er tidligere præsenteret en model til disse overvejelser (afsnit B), så i det følgende vil der på baggrund af overvejelser ud fra modellen fokuseres på et konkret forløb med professionsorientering. Slutteligt har vi opstillet et skema med forslag til forskellige professioner og aktiviteter, der kan inddrages i forskellige forløb.

1. Kulturmøde i Tønder - et eksempel på et forløb

Efter et kort enkeltfaglig introduktionsforløb i hver af de tre KS-fag blev forløbet "kulturmøder - i Tønder og i DK" placeret som det første egentlige flerfaglige forløb. Et forløb om "kulturmøder" har vi ofte afviklet i KS og gerne med et nationalt fokus (indvandring til Danmark) eller et internationalt fokus (Israel-Palæstina med mere). Men for at gøre forløbet mere professionsorienteret blev fokus rettet på Tønder. Her ville det nemlig være muligt at undersøge kulturmødet mere konkret.

Selve det professionsorienterede var tænkt sammen med tre projektdage, som KS havde ca. en måned inde i forløbet. Den første del af forløbet havde således til formål at klæde eleverne på, så de havde en faglig viden, begreber og teorier med sig til projektdagene.

Herunder ses en oversigt over forløbets indledende lektioner.

Forløb Kulturmøde i Tønder

L	Historie	Samfundsfag	Religion
1	Fælles lektion til forløbet <ul style="list-style-type: none"> - brainstorm over "kulturmøde i DK og i Tønder" - definition af begrebet kultur - Huntington (til formulering af forløbets overordnede "problem") 		
2	Danskernes møde med "de fremmede"	Giver det mening at tale om "os danskere" - forskellige kulturer og livsstile i DK	Afdækning: religion i Tønder kommune
3	Indvandringen til DK fra 1970'erne	"Danskhed og dansk kultur" - socialisering og kulturel kode	Hvad er islam - og hvad tror muslimer på? (trosartiklerne)
4	Tønder og indvandringen	Integration og anerkendelse - integration, assimilation og segregering	Forskellige former for islam (fundamentalisme og euroislam)
Tre projektdage			

Da projektdagene lå relativt kort inde i forløbet, ville det være vanskeligt at kræve, at eleverne i høj grad brugte den faglige viden i forhold til projektet. Derfor blev der i højere grad fokuseret på det metodiske i forhold til indsamling af viden (især interviews), samt på formidling.

I de tre projektdage blev professionsorienteringen tænkt ind på to måder: For det første skulle eleverne arbejde som journalister. Klassen blev i tre dage omdannet til en redaktion, og alle aktiviteter blev "oversat" til faser i det journalistiske arbejde. Der var en idéfase med oplæg udefra, der var research (vores undervisning om emnet), der var indsamlingsfase med interviews og der var naturligvis skrivefasen, hvor eleverne skulle producere en artikel om deres emne (se projektbeskrivelsen i bilag 6)

Og for det andet blev professionsorienteringen tydelig i forhold til elevernes opgave. Netop gennem arbejdet som journalister var opgaven at undersøge kulturmøde i Tønder (inden for områder som skole, fritid og beskæftigelse) blandt andet ved at interviewe personer i Tønder kommune, der i det daglige arbejde oplever forskellige former for kulturmøder. Projektet startede ud med et foredrag med en kultursociolog, en ungekonsulent og en socialrådgiver, der hver især på forskellig vis oplevede kulturmødet i Tønder.

Herefter blev eleverne klædt på til det journalistiske arbejde gennem et fokus på metode frem for faglig viden. Det metodiske fokus på kildekritik, formidling, kvantitativ og især kvalitativ metode gjorde, at elevernes evne til at undersøge og opsøge de professioner, der var relevante for at besvare problemstillingen, kom i centrum. Det førte til, at grupperne mødte en lang række professioner og fik et indblik i arbejdslivet - dog med et bestemt fokus, nemlig kulturmødet. Ideen med at arbejde som journalister var således ikke et mål i sig selv, men mere en måde at facilitere mødet med professioner. Og naturligvis også en vinkling, der øgede motivationen.

Som produktkrav var naturligvis en artikel om emnet (fx om modtagerklassen på Tønder grundskole), men derudover skulle eleverne fremlægge overvejelser om, hvordan de havde arbejdet med emnet, hvilke metoder de havde brugt, samt hvilke professioner de havde mødt gennem deres research og deres interviews.

Den endelige evaluering blev mere en refleksion. Dels over arbejdsformen (ens egen indsats og rolle i gruppen) og dels over mødet med professionerne. Til den første del (omkring egen indsats og rolle) blev der anvendt en analysemodel lignende den, der er præsenteret tidligere (under afsnit B, iv), mens refleksionen over mødet med professioner blev foretaget delvist individuelt og delvist i plenum, da det blev afsluttet med en fælles opsamling, der førte til en tavle lignende dette:

Hvilke professioner/jobs har du mødt i projektet?	Hvilken viden fra KS-undervisningen var relevant i disse jobs?	Kunne du tænke dig at arbejde med kulturmøde? Hvorfor/hvorfor ikke?
Socialrådgiver, politibetjent, fængselsbetjent, dommer, integrationsmedarbejder, ungekonsulent, lærer, sygeplejerske, pædagog, diskoteksejer, ansat ved pizzeria, taxi-chauffør, studerende, faglig ressourceperson	Viden om egen og andres kulturer Hvem er "de fremmede", hvor er de fra og hvorfor er de her? Kendskab til religion, ritualer, spiseregler, traditioner, kønsroller, opdragelse Politikernes syn på integration	(mundtligt)

Efter projektperioden fortsatte forløbet naturligvis i de tre fag. Her er det oplagt at trække på erfaringerne fra projektet. Eksempelvis blev artiklerne, som eleverne selv skrev, anvendt i undervisningen i forhold til begreber som integration, assimilation og segregering, samt anerkendelse.

2. Professionsorientering i forskellige forløb

Ovenfor er givet et eksempel på et forløb, hvor der bygges op til en inddragelse af en lang række professioner i et enkelt forløb. Herunder gives et idékatalog til andre forløb, hvor professionsorientering ligeledes kan inddrages på forskellig vis.

Forløb/emne	Professionsorientering	Aktivitet
Kulturmøde og globalisering	Sprogskolen, lokale virksomheder, banker, børnehave, skole (modtagerklasse), svømmehallen, lokale politikere, turistbureau, kommune (integration o.l.)	Virksomhedsbesøg Foredrag Praktik/undervisning Projekt m. case (løse opgave for...)
Identitet og livsstil	Børnehave, skole, lokale virksomheder, museer mm.	Markedsføring for virksomhed Reklame for museum Praktik
Det gode samfund	Banker, plejehjem, børnehave, skole osv., lokale politikere, domstole, lokale medier/journalister, mm.	Feltarbejde, Innovative løsninger (projekt) Praktik Interviews
Udkantsdanmark eller vandkantsdanmark?	Turistbureau, lokale politikere mm.	Innovative løsninger (projekt) mm.

F. professionsorienteret SSO med KS

Med reformen 2017 blev det muligt i den større skriftlige opgave, SSO, på hf at arbejde professionsorienteret. Formuleringen i læreplanens formålsbestemmelse siger:

“I den større skriftlige opgave arbejder eleverne selvstændigt med at fordybe sig i og formidle en faglig problemstilling inden for et selvvalgt område, f.eks. i relation til virkelighedsnære problemstillinger inden for et professionsområde.” (1.2 formål, læreplan for SSO 2017)

I vejledningen til læreplanen uddybes dette i kommentaren til punkt 1.2 i læreplanen:

“Samtidig giver arbejdet med den større skriftlige opgave mulighed for at forholde sig til forskellige traditioner for erkendelse og viden inden for forskellige faglige områder, hvilket giver eleverne en faglig baggrund for et selvstændigt uddannelses- og karrierevalg. Dette forstærkes yderligere af muligheden for at skrive større skriftlig opgave i relation til virkelighedsnære problemstillinger inden for et professionsområde.” (vejledning til SSO 2017)

Og ligeledes i kommentaren til “4. Opgavens område og vejledning”:

Valg af fag i forbindelse med større skriftlig opgave kan evt. knyttes til praktik inden for særlige professionsområder. Hvis institutionen tillader det, kan eleven altså vælge, at området for opgaven skal have relation til en virkelighedsnær problemstilling inden for et professionsområde, og at fagligheden i opgaven relaterer sig til dette. I den forbindelse er det vigtigt at oplyse eleven om, at vurderingen af opgaven altid foregår ud fra de faglige mål, jf. punkt 2.1.

I det følgende vil der blive givet en række eksempler på, hvordan en KS-fagene kan indgå i en professionsorientering i forhold til SSO, dvs.

- at formulere en virkelighedsnær problemstilling
- at knytte SSO til særlige professionsområder - eventuelt ved praktik
- at sikre at de faglige mål opfyldes.

Det kan som lærer virke som en svær opgave at lave en opgaveformulering, der er orienteret mod problemstillinger inden for fagområder, som man ikke selv er fortrolig med. Derfor må det altid være en afvejning mellem elevens ønsker, emnet, samt lærerens vurdering af såvel elevens mulige udbytte såvel som muligheden for at lave en formulering, der gør det muligt at opfylde de faglige mål. Noget, der dog kunne tale for at kaste sig ud i det, kunne være som Muckadell skriver i artiklen “casebaseret undervisning”: “Forskning har vist, at den case-baserede undervisning dels kan fremme studerendes engagement, læring

og kompetencer i forhold til at analysere, reflektere og tage beslutninger, dels har den vist sig egnet til at forberede studerende til den komplekse virkelighed”¹⁶

1. Et eksempel

Nedenfor er givet et eksempel på en opgaveformulering i Historie B og samfundsfag C. Der stilles i opgaven ikke eksplicit krav om, at eleven tager på feltarbejde eller i praktik, men det er åbenlyst, at eleven vil få noget særligt ud af at have foretaget feltstudier i en skoleklasse og/eller har været i praktik dér.

Emne: Undervisning i Stormen på Dybbøl 1864

Fag: Historie B, Samfundsfag C

Opgaveformulering: Når nu vi ved, at unges historiebevidsthed påvirkes fra mange forskellige sider, hvilken forskel kan en særlig vinkel i undervisningen så give?

1. Redegør kort for Anden Slesvigske Krig 1864 samt for relevant teori om socialisering.
2. Foretag en kritisk analyse af selvvalgte dele af serien *1864* (2014) med særligt fokus på budskab og historiebrug.
3. Diskuter i hvilket omfang historieundervisningen i grundskolen kan forme elevernes værdisæt og politiske holdninger. Her skal du inddrage de fælles mål og må gerne perspektivere til tidligere eksempler på skolelovgivning.

Bilag: F.eks. Peter Yding Brunbech om serien, uddrag af det Styhrske cirkulære eller et andet eksempel på 1864 og historiebrug.

2. Endnu et eksempel

I eksemplet herunder er det ikke helt så oplagt med praktik, men ikke desto mindre er der inddraget en virkelighedsnær problemstilling, professioner som både soldat og præst er berørt - og de faglige mål kan uden problemer komme i spil.

Emne: Feltpræst i Afghanistan

Fag: Historie B, Religion C

Opgaveformulering: Når nu vi ved, at Danmark bl.a. deltog i krigen i Afghanistan for at bekæmpe religiøs fundamentalisme, hvordan kan det så være, at der var feltpræster med?

1. Redegør kort for kriterierne for retfærdig krig, herunder forskellen på kombattanter og non-kombattanter og det kristne syn på krig.
2. Foretag en kritisk analyse af mindst to reaktioner på danske feltpræsters aktiviteter i Afghanistan.
3. Diskuter i hvilket omfang de danske feltpræsters aktiviteter kan ses som et brud med sekularisering og/eller en overtrædelse af krigens regler.

Forslag til bilag: Kriterierne for retfærdig/hellig krig fra *Politikens Bog om Korstogene* (2005)

¹⁶ Caroline Schaffalitzky de Muckadell: "Casebaseret undervisning" i Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift årgang 8, nr. 14 2013

Afsluttende bemærkninger

Hermed er der præsenteret en lang række overvejelser omkring professionsrettet KS - og der er vist en lang række områder, hvor man kan inddrage professioner på forskellig vis: i de enkelte lektioner og forløb, i projekter, i forhold til life skills, SSO og en masse mere. Og skulle alle disse ting gennemføres i undervisningen i KS, så ville det oplagte spørgsmål være: "hvornår skal vi så få tid til det faglige?". Dette fører som vores afslutning til fire centrale pointer.

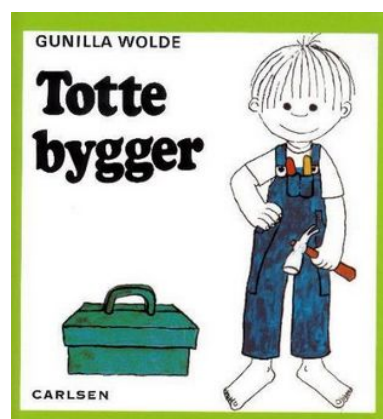
For det første er professionsorientering en skoleopgave - ikke en KS-opgave. KS skal naturligvis løfte en del af opgaven, og vi har her givet en række eksempler på, hvordan KS på forskellig vis kan bidrage hertil. Men skolen må have en overordnet plan for, hvordan og hvornår hf-uddannelsen professionsrettes - især i forhold til større opgaver som praktik, virksomhedsbesøg osv.

For det andet er det væsentlig at påpege, at vi gør meget af det allerede. Vi inddrager i KS-fagene i høj grad omverden, herunder forskellige jobs og professioner. Så en væsentlig ting i forhold til professionsrettet KS er nok i højere grad at få det gjort eksplicit. Dette kan gøres ret enkelt, eksempelvis ved at tilføje et ekstra spørgsmål eller to til arbejdsspørgsmålene til en tekst, eksempelvis "hvilke professioner, tror du, arbejder med kulturmødet? Og hvordan bruger de viden fra KS-fagene i deres arbejde?"

For det tredje er det en central pointe, at professionsorientering nok mere skal ses som et afbræk i hverdagen og ikke normaltstanden. Det er ikke nødvendigvis i alle timer eller alle forløb, at det professionsrettede fylder lige meget - eller noget overhovedet. Det skal naturligvis tænkes ind, men det primære er stadig undervisningen i KS.

For det fjerde er meget er *for* meget. Naturligvis skal vi hjælpe eleverne til at være mere afklarede i forhold til deres fremtidige valg af uddannelse. Men vi oplever flere elever, der faktisk finder det stressende hele tiden at skulle reflektere over og forholde sig til fremtiden. Så det er for en hf-uddannelse mindst lige så vigtigt at give eleverne en tryk tid, hvor de faktisk kan fordybe sig i det faglige nu og her - og ikke i fremtidige valg og fravalg.

Meget mere kunne skrives. Men som Totte konkluderer vi, at vi er færdige, for "vi har ikke flere søm og ikke flere brædder" - og for vores vedkommende heller ikke mere tid :-)

H. Bilag

Bilag 1: Øvelse: Historieundervisning i en folkeskoleklasse

Dette er en pædagogisk øvelse, hvor eleverne skal planlægge historieundervisning for en grundskoleklasse. Det optimale er selvfølgelig, hvis de efterfølgende kan komme ud at afprøve undervisningsplanen i praksis.

Fagpakke	Pædagogik, psykologi og undervisning (Sa + ps)
Beskrivelse	Nogle elever er ikke klar over, at der er klare mål for, hvad de skal lære, og endnu flere er ikke i dagligdagen bevidste om den rolle, undervisningssektoren spiller inden for opdragelse og ønsket om at give eleverne et særligt verdenssyn. I denne formidlings- og refleksionsbaserede øvelse bliver eleverne introduceret til kanontænkning, basal læringsteori og skal - groft sagt og bevidst lidt provokerende - arbejde med at manipulere børn ved hjælp af historie.
Mulige forløb	Det gode samfund, Brug og misbrug af historien
Kernestof	Historie: dansk historie og identitet, forholdet mellem aktør og struktur i et historisk og nutidigt perspektiv Samfundsfag: identitetsdannelse og socialisering
Introduktion	Historieundervisning med lektor Blomme - hvad skal eleverne lære, hvad er forholdet mellem elever og autoriteter, og hvordan er det en afspejling af samfundet? Hvordan ser det ud i dag?
Case	Læreroplæg: Institutionernes rolle i samfundet (teori). Sammenligning af moderne bekendtgørelse om kompetencer, kernestof og kanon (såvel folkeskole som HF) med det Styhrske cirkulære fra 1900. Disse er samlet i bilaget. Spørgsmål: Hvilke forskelle er der mellem de faglige mål? Hvordan er de et udtryk for samfundets værdier? Når eleverne har diskuteret og svaret på dette, går de i grupper videre til at skabe produktet.
Produkt	I skal forberede undervisning til en skoleklasse og overbevise dem om et bestemt budskab. Udarbejd en plan og overvej <ul style="list-style-type: none">· Hvorfor det emne og budskab til det klassetrin?· Vil I tale til følelserne, hjernen eller en blanding?· Skal det være akkomodativ eller assimilativ læring?· Hvorfor planlægger I på den måde?

Bilag 2: Øvelse: Orienteringsløb om krigens regler

Øvelsen her er udformet som en blanding af refleksion, orienteringsløb og hurtige tanker om magtbeføjelser til de elever, som vil noget inden for fagpakken Forsvar og politi.

Fagpakke	Forsvar og politi (Sa + Id)
Beskrivelse	Hver gang, jeg underviser i regler for krig, er en del elever overraskede over, at den slags findes, for handler det ikke bare om at besejre fjenden? Inderst inde ved de dog godt, at noget ikke er acceptabelt, og det er i centrum i denne øvelse. Krig og politiarbejde er hverken <i>Counter-Strike</i> eller <i>Call of Duty</i> ; tanken om rettigheder og pligter fylder mindst lige så meget i de uniformerede og væbnede dele som i alle andre elementer i det demokratiske samfund. Der skal tænkes hurtigt, når reglerne skal overholdes i pressede situationer, for ellers får det konsekvenser. Dette kommer eleverne til at opleve her, hvor store dele af formen er så autentisk udført som muligt.
Mulige forløb	Det gode samfund; rettigheder og velfærd; styreformer
Kernestof	Alt med værdisæt, etik og rettighedsdiskurs
Introduktion	Krig og medier: På dette billede fra 1968 skyder en sydvietnamesisk general en civilklædt mand på åben gade; hvad får det os til at tænke? Kontekst: Den civilklædte mand var medlem af Nordvietnams militær, var gået bag fjendens linjer, brød ind i en officers hus og skar halsen over på pågældendes mor, kone og seks af hans børn. Hvad tænker vi nu? Billedet var med til at ændre den amerikanske holdning til krigen og viser, hvor meget brud på krigens regler betyder for os.
Case	Hvornår er det acceptabelt at gå i krig, og hvordan må man føre krig? Sammenlign evt. med kriterierne for retfærdig krig og hellig krig i <i>Politikens Bog om Korstogene</i> . Efter instruks og i grupper skal eleverne på orienteringsløb rundt på skolen og besvare en række dilemmaspørgsmål med efterfølgende fælles opsamling, mens de er bevæbnet med en oversigt over krigens regler. Se bilag.
Produkt	Ikke noget for alvor, til dels da der er opsamling i plenum; men håndgribelig viden som skal på banen næste gang, medierne bringer noget om krigsførsel. Med andre ord bliver de gjort til eksperter med en forpligtelse til at nuancere debatten derhjemme.

Bilag 3: Øvelse: Udfordringer i sundhedssektoren

Her er der to forskellige cases til elever med et sundhedsfagligt fokus - den ene noget mere oplagt end den anden, men begge tager udgangspunkt i højaktuelle problematikker.

Fagpakke	Sundhed og bevægelse (Bi + Id)
Beskrivelse	Denne fagpakke er den eneste af de præsenterede, som ikke indeholder samfundsfag, hvorfor en lille alliance med en biologi- eller idrætslærer er nødvendig for at få det helt rigtige materiale på plads. De to øvelser peger i forskellig retning, alt efter om de involverede elever ønsker at blive sygeplejersker eller fysioterapeuter; men i begge tilfælde er det centrale omdrejningspunkt en diskussion af, hvad statens rolle er, når det handler om borgernes fysiske velbefindende. Den historiske intro viser, hvordan opfattelser af, hvad der er det rigtige for fysikken, ændrer sig over tid og kunne let ændres til tidligere tiders (og ikke mindst nutidens) mere eller mindre fjollede bud på, hvordan dårligdomme kan kureres.
Mulige forløb	Kultur møder og kultursammenstød; det gode samfund
Kernestof	Samfundsfag: velfærdsprincipper, herunder stat, marked og civilsamfund; sociale og kulturelle forskelle. Religion: islam, navnlig med henblik på dens europæiske og danske fremtrædelsesformer, herunder både nutidige og klassiske tekster
Introduktion	Perspektiv: Hvordan man gik i Middelalderen - lad eleverne give en biologisk forklaring på dette eller lån en NF-lærer. Diskussion i mindre grupper: Hvor meget må staten blande sig i af hensyn til vores sundhed, og hvor meget er op til os selv som individer - hvor går grænsen?
Case 1	Ergonomi og smartphonenakke: "Text neck" er et syndrom, som ofte omtales på nettet i forbindelse med den evigt stigende brug af smartphones. Se f.eks. billedet her eller her - bed eleverne om at gå en tur rundt på skolen i grupper og observere, hvordan andre kigger på deres telefoner og computere; passer det med påstandene online? Ved hjælp af biologisk viden skal eleverne nu finde ud af, om argumentationen i disse påstande holder og samtidig koble det på diskussionen fra ovenstående spørgsmål - hvis text neck er et reelt problem, hvem har så en forpligtelse til at gøre noget ved det? Til sidst kan man sammenligne med fortiden .

Case 2	<p>Integration i sygehusvæsnet: Efter et sygehusbesøg og særligt indlæggelser fortæller man tit om oplevelsen med personalet; havde sygeplejersken tid til en lille hyggesnak for at få en til at føle sig tryk, eller drøede pågældende stresset rundt uden at tage sig tid til en? Her er det oplagt at spørge eleverne, om de har prøvet noget tilsvarende. Vigtigheden af kommunikation og relationer kan som altid næppe overvurderes, og det bliver en ekstra udfordring, når der er barrierer i form af sprog eller forskellige kulturelle udtryksformer eller opfattelser af køn osv. Hvordan opbygger man f.eks. et fortroligt forhold mellem plejer og patient, hvis en tolk skal involveres?.</p> <p>I 2007 udgav Sundhedsstyrelsen en pjece, hvori mange af de udfordringer, personalet var stødt på i mødet med andre etniciteter, bliver beskrevet. Prøv at skimme den, udvælg en håndfuld problematikker (eller bed eleverne om at gøre det selv) og få så eleverne til at levere løsningsforslag til disse udfordringer gennem faglig viden.</p>
Produkt	<p>Øvelser eller infosedler til andre elever samt kort debatindlæg om det offentlige rolle, muligheder og begrænsninger inden for styring af befolkningens helbred.</p>

Bilag 4: Øvelse: Deleøkonomi

Til den samfunds- og økonomisk orienterede fagpakke handler dette om deleøkonomi, drømmerejser og muligheden for at gøre eleverne til bevidste forbrugere.

Fagpakke	Samfund, politik og økonomi (Sa + eø)
Beskrivelse	Forhåbentligt sker det ikke kun i mine timer; men nogle gange drømmer mine elever sig væk, mens de sidder ved computeren. Der kan flittigt blive kigget på sko, som de ikke har råd til, og der sukkes efter en tur til lande som New York eller Afrika (måske burde de have drømt lidt mindre i geografitimerne) eller som minimum en shoppingtur til Oxford Street. Heldigvis for eleverne har det aldrig før været så billigt at rejse, og en del af dem kigger med begejstring på de lave priser, man kan rejse for gennem deleøkonomiens muligheder. Men hvad betyder deleøkonomien egentligt i et større samfundsperspektiv? Det skal eleverne blive klogere på i denne øvelse.
Mulige forløb	fremtidens økonomi; bæredygtighed
Kernestof	Samfundsfag: det økonomiske kredsløb, økonomiske mål og økonomiske styringsinstrumenter.
Introduktion	Henvendt til eleverne: Har I prøvet at tage en taxa hjem fra byen, og hvad koster det? Hvis I kunne vælge et billigere alternativ, ville I så gøre det? Det prøvede Uber (hvis I har hørt om dem - det plejer nogle elever at have) at argumentere for, de kunne, og selv om nogle af deres chauffører fik store bøder , vil de gerne tilbage på det danske marked. Uber er en del af det, vi kalder deleøkonomi, og her kigger vi nærmere på de muligheder og risici, der er ved det.
Case	Deleøkonomi vs. de traditionelle, store selskaber Planlæg en ferie (evt. fælles HF-hyggetur i påske/efterårsferien) og sammenlign priser mellem <ul style="list-style-type: none">• Rejseselskabs pakkelsøsnng• Selvarrangeret med hotel fra portal og billetter fra de store flyselskaber som SAS, Lufthansa eller British Airways• Gennem airbnb eller lignende og med lavprisfly fra f.eks. RyanAir eller EasyJet. Hvad ser bedst ud? Hvilke fordele og ulemper er der ved deleøkonomi? Især den sidste del skal læreren hjælpe til med mht. økonomisk kredsløb og teori.
Produkt	Plancher eller lignende som præsenteres for andre grupper

Bilag 5: Øvelse: Samfundet og teknologien

Til en fagpakke med udgangspunkt i medier og programmering er der her to forskellige cases - en samfunds- og en programmeringsbaseret, som begge passer ind i en diskussion af mediernes rolle og vores egen fremtid.

Fagpakke	Medier, kommunikation og information (Sa + informatik)
Beskrivelse	Med informatik har vi atter fået fokus på programmering og det at skabe egne IT-systemer. I denne sektion har vi to forskellige øvelser, hvor man som underviser og efter elevernes færdigheder kan vælge at vægte enten det teknologiske/programmeringsbaserede eller det samfundsmæssige aspekt. I begge tilfælde tager vi fat i en eller anden grad af kunstig intelligens og diskuterer, hvordan vi skal forholde os til den. Formentligt vil brugen af den ændre vores samfund radikalt - men vil det blive bedre eller værre, og hvordan skal vi forholde os til det?
Mulige forløb	Styreformer; Identitetsdannelse i det senmoderne samfund
Kernestof	Samfundsfag: identitetsdannelse og socialisering; politiske deltagelsesmuligheder, rettigheder og pligter i et demokratisk samfund
Introduktion	VR-briller og <i>The Guardian</i> om isolationsfængsel . Vores første forløb i historie var om kriminalitet og straf, og her skal eleverne sammenligne denne oplevelse med de kilder og artikler, de kan huske fra temaet. Hvordan kan forskellige medietyper påvirke modtageren, og hvad er fordelene og ulemperne ved teknologien? Overordnet spørgsmål: Er kunstig intelligens og muligheden for nemt at skabe noget autentisk udseende gennem teknologien en trussel mod eller en fordel for vores samfund?
Case 1	Mediernes rolle i samfundet (teori), efterfulgt af enten <ol style="list-style-type: none">1. fake news - så hurtigt kunne en tilfældig twitter-bruger lave noget for sjov og overrasket opdage, hvor mange der hoppede på den.2. spot en bot - hvordan gennemskuer man, at et opslag ikke kommer fra en rigtig person, men derimod bliver autogenereret for at sprede et budskab så hurtigt og så bredt som muligt? Tekster (godt nok på engelsk) kunne være denne, dette billede, eller afsløringen her, hvor virkningerne endnu ikke er helt tydelige. <p>Med andre ord: Hvad betyder alt dette for os, og skal vi gøre noget for at lære at skelne fake news og bots fra det virkelige?</p>

Case 2	<p>Med mere fokus på programmering og økonomi og knapt så meget på mediernes rolle: Amazon Go og “robotterne kommer.” Hvilken virkning kan den stadigt stigende brug af robotter og kunstig intelligens have på vores samfund?</p> <p>Undersøg de forskellige holdninger til robotter, evt. ved hjælp af øvelsen på EMU.</p> <p>Med andre ord: Er robotterne en trussel mod arbejdsmarkedet, eller finder vi en løsning?</p>
Produkt	<p>Forslag 1: Lav et indlæg baseret på jeres svar på spørgsmålet og overvej, hvordan I bedst muligt får det til at gå viralt.</p> <p>Forslag 2: Historie til skolens hjemmeside om hvad man som elev får ud af det nye, karriereorienterede HF. Overvej hvordan teknologien bedst kan udnyttes til at få budskabet ud.</p>

Bilag 6: Beskrivelse af projektdage - kulturmøde i Tønder

Velkommen på redaktionen!

I skal i de næste tre dage arbejde som journalister – i hvert fald noget af tiden! I er blevet ansat af *TG Times* til at skrive en artikel om "kulturmøde i Tønder" I skal onsdag-fredag indsamle data til jeres artikel, dvs. I skal bruge viden fra: foredrag, Interviews, Undervisning osv.

Målet med det hele er, at I skal kunne:

- *identificere kulturmøder*
- *observere fordele og udfordringer ved dem*
- *analysere dem med anvendelse af relevant viden*
- *forklare eventuelle misforståelser samt*
- *komme med forslag til, hvordan konflikter kan undgås eller integrationen styrkes*

Opgave og problemstillinger

I får i grupper tildelt et hovedfokus, der kan være:

- Kriminalitet
- Beskæftigelse
- Institutioner, skole og foreninger

Indenfor dette hovedområde skal I skrive en artikel, der besvarer følgende **problemstillinger**:

- 1) Hvilke udfordringer har kulturmøde på jeres område medført i Tønder?
- 2) Hvad er baggrunden for nutidens kulturmøder i Danmark – og Tønder?
- 3) Kan vi med viden om kulturelle/religiøse forskelle forklare, at kulturmødet nogle gange ender galt?
- 4) Hvordan kan man fremadrettet undgå konflikter i forbindelse med jeres kulturmøde?

Journalistikkens faser

Som journalist skal man i sit arbejde gennem en række faser. Vi kan her sammenfatte dem i følgende fire faser:

- 1) Idé-fasen (1. lektion onsdag)
- 2) Research-fasen (2. lektion onsdag og 1. lektion torsdag)
- 3) Interview-fasen (3. lektion onsdag, 2. lektion torsdag og 1. lektion fredag)
- 4) Skrive-fasen (3. lektion torsdag og 2. lektion fredag)

Tidsplan/skema:

	Onsdag den 21.3.18	Torsdag den 22.3.18	Fredag den 23.3.18
1. lektion	Idéfasen: Kulturmødet i Tønder Foredrag for alle HF klasserne	Research: Islam og kulturmødet	Interview og arbejde med artikel
2. lektion	Det gode interview	Interview del 2 <i>Foretage interviews</i>	Skrivefasen: Arbejde med artikel
3. lektion	Interview del 1 finde respondenter	Skrivefasen: Arbejde med artikel	Fremlæggelse og evaluering

*Onsdag i 1. lektion: Foredrag: Helle Jørnsgaard Rasmussen, uddannet kultursociolog og udviklingskonsulent fra Unge i Uddannelse, kommer og fortæller om kulturmøder i Unge i Uddannelse. Hun medbringer en integrationsmedarbejder, en ungekonsulent og en socialrådgiver.

Bilag 7: model af Tønnesvang og Hedegaard

Her bearbejdet af Steen Beck:

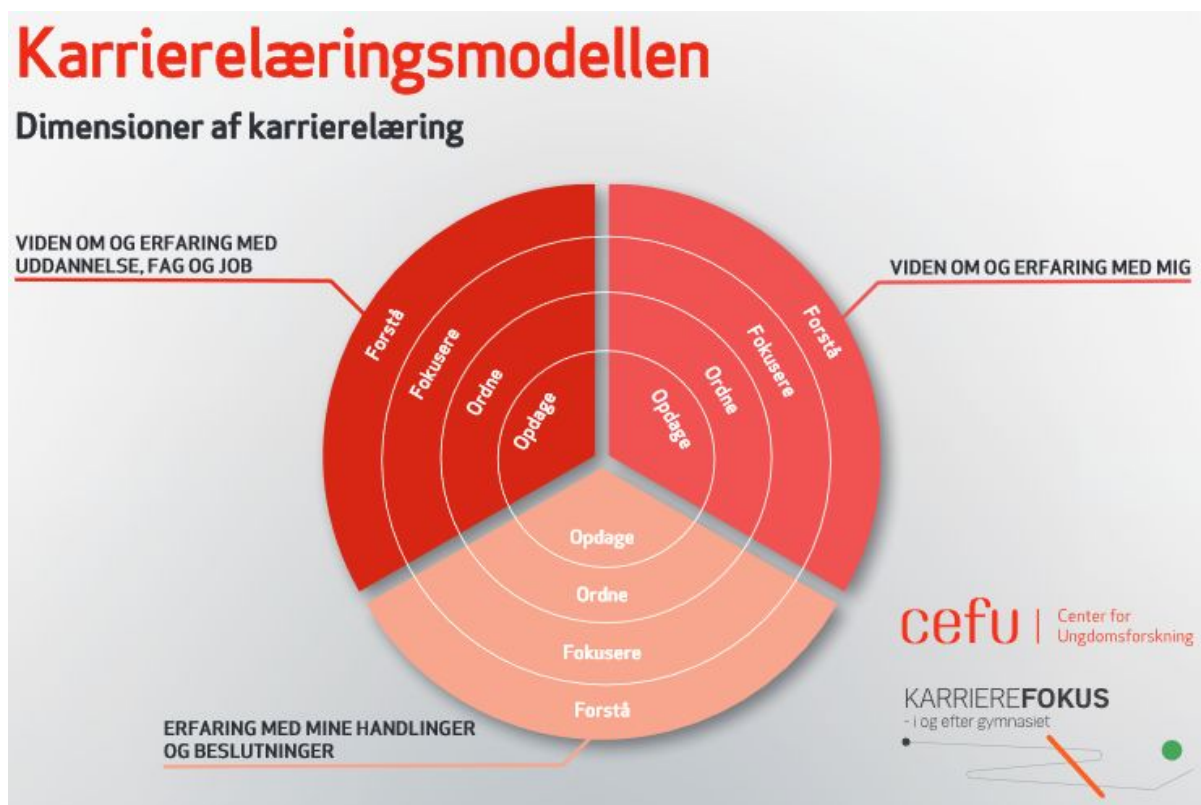
	KVALIFICERING	SELVBESTEMMELSE
UDAD- RETTETHED	Udadrettet kvalificering TEKNIKALITET KUNDSKAB	Udadrettet selvbestemmelse SOCIALITET DELTAGELSE
INDAD- RETTETHED	Indadrettet kvalificering REFLEKSIVITET METAKOGNITION	Indadrettet selvbestemmelse SENSITIVITET SELVINDSIGT

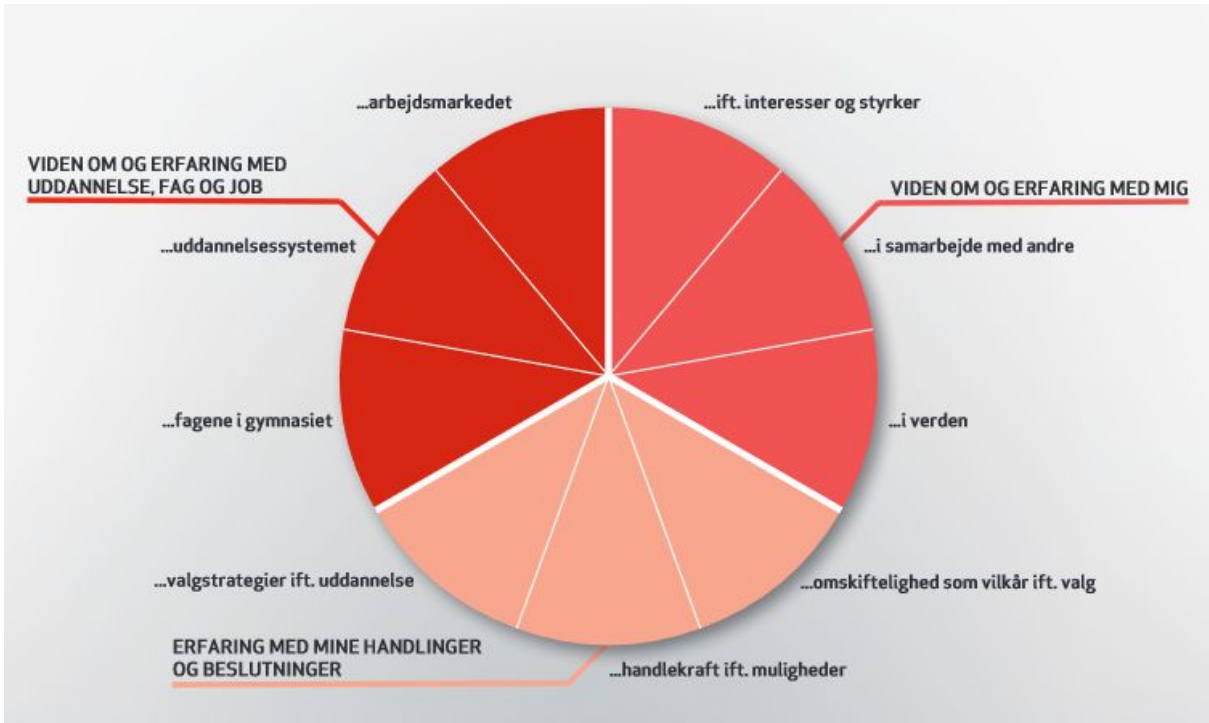

Bilag 8: Karrierelæringsmodellen

Gengivet fra linket her:

http://karrierefokus-gym.dk/sites/default/files/PDF/karrierelaeringsmodellen_trykt_version.pdf

Bilag 9: Refleksionsøvelse til karrierevalg

Når det handler om uddannelse og arbejde (karriere), er det vigtigt for mig, at...

- Der er et overlap mellem mine interesser og min karriere.
- Jeg kan tjene mange penge.
- Jeg har mulighed for at være i centrum for andres opmærksomhed.
- Det er noget, som giver prestige.
- Det involverer fysisk aktivitet og ikke er stillesiddende.
- Jeg arbejder næsten samme antal timer hver uge.
- Der stadig er pænt med fritid.
- Der er fleksibilitet i arbejdstiden, så jeg kan bruge mange timer den ene uge og holde mere fri den næste.
- Jeg har mulighed for selv at bestemme det meste.
- Jeg har en fast og forudsigelig månedlig indtjening.
- Der hele tiden sker noget nyt.
- Jeg har mulighed for at studere nogenlunde tæt på min hjemby.
- Jeg har mulighed for at finde et job nogenlunde tæt på min hjemby.
- Der ikke er weekendarbejde.
- Der ikke er aften- eller natarbejde.
- Jeg kan bestemme over andre.
- Der er meget lav risiko for at miste jobbet.
- Det er noget, hvor man rejser meget.
- Der er mulighed for at stige i graderne.
- Mine opgaver er fast definerede.
- Jeg hjælper andre mennesker.
- Det minder om noget, som folk omkring mig laver.
- Jeg skaber konkrete produkter og tydelige resultater.

I grupper på fire: Skift mellem disse roller:

- 1: Præsenterer sine tanker, forhåbninger og bekymringer
- 2: Fortæller, hvordan pågældende kan forholde sig til det, 1 siger
- 3: Bemærker kropssprog, ansigtsudtryk og energi
- 4: Samler op og bemærker ordvalg

Bilag 10: Præsentation med flere almene øvelser til karrierevalg

Find den [her](#) og bemærk kommentarerne under to af de sidste tre slides.